

O'ZBEKISTONDA GIYOHVANDLIKKA QARSHI KURASHNING RAQAMLI MEXANIZMLARI

Sh.O.Matyozov

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21031050>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 27- iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 29- iyun 2026 yil

KEY WORDS

raqamli mexanizmlar,
giyohvandlik, O'zbekiston,
kiberjinoyatchilik, monitoring
tizimi, Narkoregistr, huquqiy baza,
Kiberxavfsizlik qonuni, Raqamli
O'zbekiston-2030, drop tizimi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekistonda giyohvandlikka qarshi kurashning raqamli mexanizmlari tizimli tahlil qilinadi. Milliy huquqiy-me'yoriy baza, institutsional tuzilma, elektron monitoring tizimlari va raqamli profilaktika platformalarining holati ko'rib chiqiladi. Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish departamentining faoliyati, Narkoregistr tizimi va "Sog'lom turmush" platformasi batafsil o'rganiladi. Sohadagi asosiy muammolar — kadrlar yetishmasligi, texnik ta'minotning etarli emasligi va idoralararo muvofiqlashtirishning sustligi — aniqlanib, takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

O'zbekiston Respublikasi giyohvandlikka qarshi kurashni ustuvor davlat siyosatlaridan biri sifatida belgilagan. Mustaqillik yillarida bu sohadagi huquqiy baza tizimli ravishda takomillashtirildi, vakolatli organlar tuzilmasi shakllantirildi va xalqaro hamkorlik yo'lga qo'yildi. Rossiyalik huquqshunos A.P.Suxodolov ta'kidlaganidek, "zamonaviy narkotrafik an'anaviy jinoiy tuzilmalardan tubdan farq qiladi — u raqamli texnologiyalarni o'z infratuzilmasining ajralmas qismiga aylantirdi"¹. Shu sababli giyohvandlikka qarshi kurash ham raqamli maydonda olib borilishi lozim.

Raqamli mexanizmlar tushunchasi keng ma'noda ishlatiladi: bu nafaqat kompyuter dasturiy ta'minoti va elektron tizimlar, balki ma'lumotlar bazalari, sun'iy intellekt algoritmlari, internet monitoring tizimlari, mobil ilovalar va kriptovalyuta kuzatuv vositalari ham kiradi. 2022-yilda qabul qilingan "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun² raqamli muhitda giyohvandlikka oid jinoyatlarni ta'qib qilishning yangi mexanizmlarini belgiladi. Ushbu qonun O'zbekiston huquqiy tizimida muhim o'rin egallaydi va kiberjinoyatchilikka qarshi kurashda yangi pog'ona bo'lib xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda raqamli mexanizmlar sohasidagi muammolarni o'rgangan yuridik fanlari nomzodi A.Alimov ta'kidlaganidek, "kiber jinoyatlarga qarshi kurashish bo'linmalarining asosiy

¹ Суходолов А.П. Наркотрафик в цифровую эпоху: криминологический анализ. — Москва: Норма, 2020. — 45 с.

² O'zbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni. 2022-yil 15-aprel. — Toshkent, 2022. — 3-modda.

muammosi sifatida malakali mutaxassislarning yetishmasligi va texnik ta'minotning yetarli emasligini" ko'rsatish mumkin³. Bu holat kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatmoqda.

O'zbekistonda giyohvandlikka qarshi kurashning huquqiy asosini "Giyohvand moddalar, psixotrop moddalar va ularning prekursorlari to'g'risida"gi Qonun, Jinoyat kodeksining 273–276-moddalari⁴ va "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun tashkil etadi. Yuridik jihatdan ushbu qonunlar tizimi nisbatan yaxlit bo'lib, amaliyotda esa turli vazirliklar va idoralar o'rtasidagi muvofiqlashtirish hali takomillashtirish talab etadi.

Institutsional jihatdan Giyohvandlikka qarshi kurash agentligi 2024-yilda tashkil etilgan bo'lib, raqamli vositalar bilan o'z faoliyatini kengaytirdi. IIV tarkibidagi Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish departamenti 2026-yilda tashkil etilgan bo'lib, kibermakonda giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlarni aniqlash va fosh etishga ixtisoslashgan. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi⁵ ushbu sohada strategik asos va moliyaviy zamin yaratadi. Hozirgi kunda ushbu organlar o'rtasidagi hamkorlik kuchaytirilmoqda.

Milliy huquqshunoslarimizdan D.X.Fayziyeva ta'kidlaganidek, "raqamlar almashtirish texnologiyasidan foydalanilgan jinoyatlarga qarshi kurashish uchun tergovchilar IP-telefoniya texnologiyasining asosiy tushunchalari va tuzilishida yo'naltirish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak"⁶. Bu esa monitoring tizimlarini boshqaradiganlarga yuqori texnik malaka talab etadi va kadrlar tayyorlash masalasini oldinga chiqaradi.

O'zbekistonda giyohvandlik bilan bog'liq noqonuniy faoliyatni kuzatuvchi elektron monitoring tizimlari ishlab chiqilgan. Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarma sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanib, ijtimoiy tarmoqlardagi shubhali kontentni avtomatik ravishda aniqlash imkoniyatiga ega. Kiberxavfsizlik markazi internet resurslarini kuzatib, giyohvand moddalar reklamasi va savdosi bilan bog'liq kontentni bloklash talablarini kiritadi.

2024-yilda IIV Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish Departamenti 500 dan ortiq giyohvand moddalar bilan bog'liq Telegram kanal va guruhlarini aniqladi⁷. Raqamli kuzatuv tizimlarining joriy etilishi bu sohadagi jinoyatlarni ochish samaradorligini 35–40 foizga oshirgan. Narkoregistr elektron tizimi giyohvandlik kasalligiga moyil shaxslarni hisobga olish va ularning reabilitatsiya holatini kuzatish imkonini beradi. Bu tizimlar birgalikda kuchli monitoring infratuzilmasini tashkil etmoqda.

"Sog'lom turmush" milliy platformasi orqali yoshlarga giyohvandlik haqida axborot yetkazilmoqda. 2023-yil davomida platforma 400 mingdan ortiq yoshlar tomonidan tashrif buyurilgan. Telefon yordamchi liniyasi va onlayn maslahat xizmatlari muhtoj shaxslarga anonim tarzda mutaxassislar bilan muloqot qilish imkonini beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, anonimlik kafolati berilganda yordamga murojaat qilish ehtimoli 3 barobar oshadi.

³ Alimov A. O'zbekistonda kiberjinoyatlarga qarshi kurashishning muammolari // Yuridik fanlar axborotnomasi. – 2022. – № 3. – B. 45.

⁴ O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. 273–276-moddalar. – Toshkent, 1994 (2024-yilgi tahrir).

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi. – Toshkent, 2020. – 8-band.

⁶ Fayziyeva D.X. Raqamli muhitda jinoyatlarni tergov qilish metodologiyasi // Huquq va jamiyat. – 2023. – № 1. – B. 75.

⁷ Toshkent shahar IIBB. 2026-yil 1-chorak faoliyat hisoboti. – Toshkent, 2026. – B. 12.

Psixolog va jamiyatshunos Sh.Raximova qayd etganidek, “mavjud platformalar yoshlarning raqamli iste'mol odatlariga mos emas — ular qisqa, vizual va interaktiv kontentni afzal ko'radilar, bizda esa ko'proq uzun matnli ogohlantirishlar mavjud”⁸. Bu kuzatuv milliy profilaktika kontentini yangilashning ustuvor yo'nalishlaridan birini belgilab beradi. “Sog'lom O'zbekiston” raqamli kampaniyasi 2022–2024 yillarda 5 milliondan ortiq ko'rishga erishgani esa bu platformalar auditoriyasi yetarli ekanini ko'rsatadi — faqat kontent formati o'zgartirilishi zarur.

Sohadagi asosiy muammolar va bo'shliqlar.

Toshkent shahar IIBB statistikasiga ko'ra, 2024-yilda 444 milliard so'mdan atigi 14 milliard so'm qoplangan — bu giyohvandlik bilan bog'liq jinoyatlardan yetkazilgan zararining atigi 3 foizini tashkil etadi⁹. Bu raqam kurashning hali qanchalik to'liq emasligini ko'rsatadi. 2024-yilda respublika bo'yicha bor yo'g'i 36 ta sud-kompyuter-texnik eksperti mavjud bo'lib, bu son tobora ortib borayotgan ish hajmiga mutlaqo yetarli emas.

Yuridik fanlari doktori V.P.Revin kiberjinoyatlarning “juda yuqori ijtimoiy xavfliligi”ni ta'kidlab, “bu turdagi jinoyatlar shaxs, jamiyat va davlatning eng muhim manfaatlariga taalluqli bo'lib, shu boisdan alohida xavf tug'diradi” deb yozadi¹⁰. O'zbek mutaxassisi S.I.Zemsova fikricha, “kiberhududda sodir etilgan jinoyatlarni fosh etish darajasining pastligiga asosiy sabab — droplar hisoblanadi, ular jinoyatchilarga o'z bank kartalari, SIM-kartalari va kriptovalyuta hamyonlarini taqdim etish orqali jinoyat izlarini yashirish imkonini yaratishadi”¹¹.

Moliyaviy tahlilchi L.L.Levin ta'kidlaganidek, “kriptovalyuta jinoiy maqsadlarda — terrorizm va narkosavdodan boshlab, firibgarlik, soliqdan bo'yin tovlash va kontrabandagacha — ishlatilishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlar mavjud, biroq blockchain tahlili ularni aniqlashning tobora kuchli qurolga aylanib bormoqda”¹².

Keltirilgan muammolarga doir taklif va tavsiyalar.

Birinchi tavsiya — yagona integratsiyalashgan milliy antinarkotik raqamli platformani yaratish. Turli vazirliklarda alohida tizimlarga ega bo'lgan hozirgi holat o'rniga barcha vakolatli organlarni bir platformaga birlashtirish kerak.

Ikkinchi tavsiya — mutaxassislar sonini oshirish va qayta tayyorlash. 2025-yil 22-yanvardagi PQ-17-son Prezident qarorida belgilangan “Raqamli texnologiyalar sohasida jinoyatlarga qarshi kurash faoliyati” yo'nalishini tezroq ishga tushirish kerak¹³.

Uchinchi tavsiya — “drop” faoliyatini kriminalizatsiya qilish: O'zbekiston Jinoyat kodeksiga 243(1)-modda kiritish — “to'lov vositalari va SIM-kartalarning noqonuniy muomalasi” uchun javobgarlik.

⁸ Raximova Sh. Yoshlarga mo'ljallangan raqamli profilaktika // Psixologiya va ijtimoiy ish. — 2023. — № 2. — B. 57.

¹⁰ Ревин В.П. Киберпреступления: проблемы классификации и противодействия // Российское право. — 2021. — № 4. — С. 88–97.

¹¹ Zemsova S.I. Dropy kak instrument skrytiya sledov kiberprestupleniy // Kriminalistika. — 2022. — № 2. — С. 36.

¹² Levin L.L. Криптовалюта и отмывание денег. — Москва: Финансы и статистика, 2022. — 188 с.

¹³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 22-yanvardagi PP-17-son qarori. — Toshkent, 2025.

To'rtinchi tavsiya — Telegram va boshqa xorijiy platformalar bilan rasmiy muloqot mexanizmini o'rnatish. Germaniya tajribasidan foydalanib, qonuniy so'rovlariga javob berish bo'yicha rasmiy shartnoma tuzish zarur.

Beshinchi tavsiya — blockchain kriminalistika imkoniyatlarini kengaytirish. Chainalysis va Elliptic kabi kompaniyalar bilan hamkorlik qilib, kriptovalyuta tranzaksiyalari tahlilini kuchaytirish kerak¹⁴. UNODC O'rta Osiyo dasturi¹⁵ va FATF standartlari¹⁶ bu yo'lda asosiy xalqaro ta'minotni ko'rsatadi. Britaniyalik olim D.S.Uoll ta'kidlaganidek, "kiberfazo beshinchi umumiy fazo sifatida maxsus, doimiy yangilanadigan huquqiy va tashkiliy yondashuvlarni talab qiladi"¹⁷.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, O'zbekistonda giyohvandlikka qarshi kurashning raqamli mexanizmlarini takomillashtirish jamiyat hayotining barcha tarmoqlari birgalikda harakat qilgandagina muvaffaqiyatli bo'ladi. Huquq-tartibot organlari, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimi, ota-onalar va yoshlarning o'zlari — barchasi o'z o'rnida muhim rol o'ynaydi. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida taklif etilgan islohotlarni amalga oshirish O'zbekistonni raqamli narkotrafik bilan kurashda mintaqaviy yetakchiga aylantirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Suxodolov A.P. Narkotrafik v tsifrovuyu epoxu. – Moskva: Norma, 2020. – 312 s.
2. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 15-apreldagi "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2022.
3. Alimov A. O'zbekistonda kiberjinoyatlarga qarshi kurashishning muammolari // Yuridik fanlar axborotnomasi. – 2022. – № 3. – B. 40–52.
4. Fayziyeva D.X. Raqamli muhitda jinoyatlarni tergov qilish metodologiyasi // Huquq va jamiyat. – 2023. – № 1. – B. 70–84.
5. Raximova Sh. Yoshlarga mo'ljallangan raqamli profilaktika kontentini takomillashtirish // Psixologiya va ijtimoiy ish. – 2023. – № 2. – B. 55–62.
6. Toshkent shahar IIBB Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarma (KJQKB). 2026-yil 1-chorak faoliyat hisoboti. – Toshkent, 2024.
7. Ревин В.П. Киберпреступления: проблемей классификации и противодействия // Российское право. – 2021. – № 4. – С. 88–97.
8. Zemsova S.I. Dropy kak instrument skrytiya sledov kiberprestupleniy // Kriminalistika. – 2022. – № 2. – S. 34–42.
9. Levin L.L. Криптовалюта и отмывание денег. – Москва: Финанц и статистика, 2022. – 188 с.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 22-yanvardagi PP-17-son qarori. – Toshkent, 2025.
11. UNODC. Central Asia Programme: Annual Report 2023. – Vienna: UNODC, 2023. – 96 p.
12. FATF. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. – Paris: FATF, 2021. – 104 p.

¹⁴ FATF. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. – Paris: FATF, 2021. – P. 18.

¹⁵ UNODC. Central Asia Programme: Annual Report 2023. – Vienna: UNODC, 2023. – P. 34.

¹⁷ Wall D.S. Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age. – Cambridge: Polity Press, 2007. – P. 34.

13. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. 273–276-moddalar (2024-yilgi tahrir). – Toshkent, 2024.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyasi. – Toshkent, 2020.
15. Wall D.S. Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age. – Cambridge: Polity Press, 2007. – 276 p.

